

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM: KAZAKİSTAN’DA ÇOK DİLLİLİK SORUNLARI¹

Bakbergenova Roza KOJABAYEVNA²

ÖZET

Uluslar arasındaki siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal ilişkilerin yeni gelişim özellikleri sonucunda, iletişim ve iletişim hizmetleri de sürekli geliştirilmektedir. Eğer ki; günümüz gündeminde dilin çift dilliliği konusunu ele alacak olursak, günümüzde medeni ülkelerde dilin çok dilliliği konusunun oluşmasına sebebiyet vermektedir. Entelektüel insanların bilgi dağarcığıyla, sahip olduğu kültür bilgileriyle, ilme duyduğu öğrenme ve bilme arzularıyla, manevi değerlerimizi dil aracılığıyla, dil iletişimi sayesinde dünyaya tanıtma olanağı sağlanmaktadır. Günümüzdeki entelektüel insan sadece çift dilliliği ile değil de, çok dilliliği ile iletişimi gerçekleştirmeye hazır dil insanı olmalıdır.

Kazak dili – bizim manevi temelimizdir. Kazak halkı ve gelişmekte olan devlet dili olan Kazak dili Kazakistan vatandaşlarının bütünlüğünü *birleştirici bir unsurdur*. Biz: «Ben Kazakistan’lıyım kendi ülkemde benim için bütün kapılar açıktır!» diyebilmek ve bu şekilde söyleyebileceğimiz adaletli bir toplum inşa etmekteyiz. Günümüzde vatandaşlarımıza, bütün kapılar, bütün imkanlar, bütün olanak yolları açıktır. Biz çokluyuz ve hepimiz bir ülkede, bir milletiz. Kazak dili, devletin resmi dilidir, Rus dili ise, devlet kurumlarında ve yerel dil yönetim organlarında kullanılmakta olan Kazak diline eşit derecede kabul görülen resmi dil olarak sayılmaktadır.

Çok dilli eğitimin sonucu olarak çok dilli, çok kültürlü bir insan toplumunun oluşturulması gerekmektedir. Dünyada, bazı devletler “tek devlet - tek millet - tek dil” odaklı dil politikasına bağlı bir yol izlemektedirler. Kazak halkının bağımsız bir devlet statüsünün kazanılmasıyla birlikte, Kazak halkının çift dilliliği ve çok dilliliği gelişmiştir. Türkiye, Moğolistan ve Çin devletlerinden geri dönüş yapıp, taşınan kazaklar, ülkemizde kazak-rus çift dilliliğiyle ve bunun beraberinde kazak-çin, kazak-türk ve kazak-moğol türünde oluşumuyla dilin çok dilliliği gelişimi gerçekleştirilmektedir.

Kazak dili, bizim manevi temelimizdir. Kazak halkı ve gelişmekte olan devlet dili Kazak dilidir ve aynı zamanda Kazakistan vatandaşlarının bütünlüğünü birleştirici bir unsurdur. Biz: «Ben Kazakistanlıyım kendi ülkemde benim için bütün kapılar açıktır!» diyebilmek ve bu şekilde söyleyebileceğimiz adaletli bir toplum inşa etmekteyiz. Günümüzde vatandaşlarımıza, bütün kapılar, bütün imkanlar, bütün olanak yolları açıktır. Biz çokluyuz ve hepimiz bir ülkede, bir milletiz. Bizim politikamız hakkında bilinmesi gereken - *2025 yılına kadar, Kazakistan halkının % 95’i Kazak dilini biliyor olması, öğrenmiş olması gerektiği konusunu bilirsiniz*”[1].

¹ Bu Makale 27-29 Nisan 2019 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen ASEAD 5. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Abay Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesi Almatı-Kazakistan, roza7713@mail.ru

Yukarıda sözü edildiği gibi, gelecekte, Kazakistan Cumhuriyeti'nin uluslararası ilişkilerinin iletişim dili kazak dil olmalıdır. Her şeyden önce, devlet dilinin üç esas direği (yönetim, bilgi, bilim ve eğitim alanındaki faaliyetleridir) birbirini tamamlayıcı unsurlar olmalıdır. Üç kaideli dil formülünde, bu sorunun ilk önce çözüme ulaştırılması ve devlet dili en üst düzeyde olmalıdır. Dolayısıyla Kazak dili devletin kurucusu olan etnik kökenin dilidir, devletin tek dayanağı dediğimiz Kazakistan halkının kabul gördüğü dil olduğundandır ki; Anayasamızda anayasal statüye sahip kılınmıştır. Bu nedenle, dünya toplumunun karşısında bu dilin kaderi yönündeki taşıdığı ilgili sorumlulukları ve akibeti konusunda gerekli önlem ve çareleri öncelikli devlet üstlenmelidir [2.4].

Kazak dili bir devlet dilidir, Rus dili, devlet kurumlarında ve yerel dil yönetim organlarında kullanılan Kazak diline eşit derecede kullanılmakta olan resmi dil olarak sayılmaktadır. Ülkemizde yerleşik başka etnikler ile etnik grupların öncüleri Rus dilinin iletişimsel faaliyetlerdeki etkisi ile ilgili olarak sınırlayıcı olacağı endişesi aşırı derecede abartılmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki son nüfus sayımına göre, yerleşik diğer milletlerde Kazak dilini öğrenme konusunda bilgi düzeyi birkaç kat artmış bulunmaktadır. Özellikle, rus halkı öncüleri devlet dili olan Kazak dilini çok sayıda şahısların ve kaliteli bir şekilde öğrenmiş kavramış olduklarını kitle iletişim araçları vasıtasıyla basında çıkan haberlerden görmekte ve bilmekteyiz. Kazak TV kanalı, yarım yüzyıllık bir zaman diliminde insanlar için önemli bir sosyal araç haline gelmiştir. Kazak dilindeki programları ilk dönemlerde milliyeti kazak olan şahıslar tarafından yürütülmekteydi. Oysa günümüzde ise, Rus, Kore, Uygur, Alman etnik halklarının temsilci şahısları tarafından izleyicilere Kazak dili sunumlarıyla kazakça kelime kültürünün mükemmel bir örneğini göstermektedir.

Yurdumuzda çok dillilik bağlamında Rus dili faaliyetlerine değinecek olursak, "Kazakistan-2050" Stratejisinde: "Bizler nasıl ki Kazak diline eğilim gösteriyorsak, Rus dili ve krille de o denli ilgilenmemiz gerekir. Rus dilini bilmek demek bizim ulusumuzun tarihi bir avantajıdır. Tam bu konuda, Kazakistanlılar birkaç asır boyunca bu rus dil aracılığıyla eğitim alarak, ek bilim edinerek, gerek yurt içinde gerekse yurtdışında da kendilerinin dünyaya bakış açısını ve ilişkisini genişlettiği gerçeğini göz ardı etmemeliyiz"[1].

Gerçekten de, kazak milletinin Rus dilinde serbestçe iletişim kurabilme kabiliyeti ve Kazak okulunda eğitim alan toplumun çeşitli alanlarda hizmet eden vatandaşlarımızın Rus dilini yüksek düzeyde biliyor olmaları sayesinde büyük başarılar elde etmelerine vesile olmaktadır. Kültürlerarası iletişimde, kazak milletinin temsilcileri olarak, görev icabı dünyanın neresine gitmiş olsa da, İngilizce bilmediği durumda, dünya dili seviyesine ulaşmış olan Rus dili ile iyi bir iletişimsel yeterliliğe sahip olduklarını göstermektedir. Rus dili-Bağımsız Devletler Topluluğu'ndaki etnik milletlerin milletlerarası dil iletişiminin bir aracıdır. Esnek diller grubuna mensup olan Rus dili- Dilbilgisi, noktalama işaretleri ve doğru telaffuz orthoepic yönden dünyadaki en karmaşık dil kompleksine girmektedir. Halbuki bu Rus dilinde konuşma imkanına sahip olan kazak halkı, bilimsel, tarihi, politik, teknik, edebi ve sanatsal alanındaki her konudaki bilimsel çalışmaları, makaleleri ve literatürleri özgürce rahatlıkla okur-yazar, konuşur ve dil yönünden iletişimin tüm tarzlarında iletişimi sağlamaktadır. Kazakistan'da rus dilli ve çift dilli (Kazakça-Rusça çift dillilik) iletişimcilerin sayısı kazak dilli vatandaşların sayısından fazladır.

Yurdumuzun pek çok bölgelerinde, özellikle Astana ve Almatı gibi büyük metropollerde Rus dili etnik milletlerarası iletişim dili görevini üstlenmiş durumdadır. Bu bağlamda, Kazak dili tam anlamıyla devlet dili olarak işlevselliğini yerine getiremediği görünmektedir. Ülkemizin bağımsızlığının ilk on yılında kazak milletiyle birlikte yurdumuzdaki diğer millet toplulukları, hatta yurdumuza görev amaçlı gelen yabancı şahısların Kazak diline olan büyük ilgisiyle ve Kazak dilini öğrenme arzusu olan yabancılarla büyük bir potansiyele sahipti. Son on yılda ise, Kazak diline olan talep net bir şekilde azalarak ve devlet kurumlarında rusça ve ingilizce bilen vatandaşların istihdamı yani işe alınması Kazak diline kıyasla daha kolay olmaya başlamıştır. Rusça, kazak halkının ikinci ana dili gibidir. Rus dili, sanat eğitimi, kültür ve bilim alanında en güçlü araç dildir. Bu durumu çok iyi değerlendiren şahıs ise, dağ gibi yüksek talebine ulaşır, eğitilmiş, kültürlü insanlar arasına girer. Kazak halkı bugünün ana dilini, Kazak dilini ne çok seviyorsa, Rus dilini de o denli sever; canı kadar sever; her ikisine de değer verir her iki dili de çok iyi bilir, Bunun gibi dil kültürüne ulaşabilme becerisi, halkına ve daha büyük ülke için, ülkesine hizmet etmek isteyen bir vatandaşın asil bir görevidir [3.15].

Kazakistan'da etnik grupların milletlerarası iletişim dili olarak Rusça, bir dünya dili olarak yıllardır süregelen faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Rus dilinin dünya sahnesinde böyle bir başarısının Kazak milleti için hala önemli olduğunu söylemek uygundur. Ülkemize diplomatik hizmetlerle gelen yabancılar, devlet dili olan Kazak dilini bilmiyor olsa da, - resmi dil olarak kullanılan Rusçayı çok iyi öğrendiklerinden dolayıdır ki herhangi bir dil sıkıntısı yaşamamaktadırlar. Yabancı diplomatik personeller, resmi dil rusça ile birlikte, devlet dili - Kazak dili için talepte bulunuyorlar. Kazakistan'daki Kanada Cumhuriyeti Büyükelçiliğinde elçilik başkanı Sayın Stephen Mueller bir yıl içinde sınırlı bir zaman sürecine rağmen, devlet dilini dilbilimsel-kültürel, iletişimsel ve bilişsel açıdan öğrenmiştir. Elçiliğin Astana'ya geçişiyle bağlantılı olarak kazakçayı birincil ve ikincil seviyelerini öğrenmiş olan elçilik başkanının 10'dan fazla dilde rahatlıkla konuşarak iletişim kurabilmesi, bu durum O'nun entelektüel kimliğinin bir kanıtıdır. Çok dili öğrenmiş olan zeki, entelektüel bu insana devlet dili olan kazakçayı öğretmiş olan öğrenmesine vesile olan ben ve benim için büyük bir onur olduğunu, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Elçilikleri kabul töreninde ve bu törende benim kendi talebim Kazakistan'daki Kanada Büyükelçisi Stephen Muller'in, Kazak tv kanalında Cumhurbaşkanımızla kazakça konuşarak, sohbet edişini gördüğümde çok onurlandığımı farkettim. Kazak dili öğretimi derslerinde ilk dönemlerde iletişim dili olarak Rusça ve Türkçe dilleri kullanıldı. Devlet dilini öğrenme esnasında ve neticesinde Rusça ve türkçe dilleri iki taraflı dilli iletişimin gerçekleşebilmesi yönünden çok faydalı olmuştur.

“Kazakistan-2050” stratejisi, İngilizce öğrenmenin önemini vurgulamaktadır: *“Bizler İngilizceyi öğrenmek amaçlı bir atılım yapmalıyız. Günümüz modern dünyanın “Lingua frankasin”na erişebilmemizin öğrenebilmemizin bizlere, ülkemizdeki her vatandaşa, yaşamında yeni fırsatlar, sınırsız yeni olanaklar yaratır”* [1]. Günümüzde dünyada otuzdan fazla ülkede, İngiliz dili milli dilleri ölçüsünde birlikte, paralellik düzeyinde kullanılmaktadır. İngilizce kültürlerarası iletişim için önemli bir araç olarak kabul edilmekte ve insan sermayesinin rekabet gücünün artırılmasını sağlamaktadır.

Dünyada, bazı devletler “tek devlet-tek millet-tek dil” politikasına bağlı kalınmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti de Kazakistan gibi çok etnik kökenli bir ülkedir. Ancak, bu ülkede yerleşik yaşayan diğer etnik gruplarının haklarının tanınmasının Türk milletinin birliğine ve dayanışmasına zarar vereceği ilkesi esas alınmaktadır. Türkiye, ana dilim Türk dilidir diyen vatandaşları Türk milleti (Türk halkı) olarak sınıflandırma politikasını izlemektedir. Türkiye’de yerleşmiş Kazak diasporasının sayı olarak çokça olsa da, Kazakistan’da yerleşmiş Rus, Uygur ve benzeri diasporaları gibi etnik grubun kendi dilleri ile eğitim almalarına çok fazla imkan sunulmamıştır. Kazak dili öğretimini destekleyen ve geliştirmeyi amaçlayan bilgi merkezi yoktur. Türkiye’deki eski nesil kazaklar, çocuklarının ve torunlarının geleceği ile ilgili derinden endişe duymaktadırlar.

Günümüzde, Türkiye’deki Kazak gençleri, dil iletişimini Türkçe konuşarak gerçekleştirmektedir, Kazak dilinde konuştuklarında ise, Türkçe aksanı bulunmaktadır. Türkiye’den göçerek gelen kazak ailelerinin çocukları halen hazırda Türkçe konuşarak dil iletişimini gerçekleştirmekte olduğunu görmekteyiz. Sebebi ise, ebeveynleri Türkçe eğitim veren okullarda okumuş olduklarından, çoğu zaman Kazak dilinde gündelik konuşmalarında Türkçe kelimeleri sıkça kullanmaktadırlar. Türkiye ve Çin Halk Cumhuriyetinde yerleşik olan Kazak diasporasının dili Türkçe ve Çin dilleri ile özümsemekte ve Türkçe, Çince dillerine dayanmaktadır. Kazakistan’da ise; Rus aksanına daha yakın gelmektedir. Son zamanlarda da ilginç bir durumda, Rus dilini bilmeyen Kazak dilli gençlerin Kazakça iletişim konuşmalarında aksan olduğu dikkat çekilmektedir. Bu durum, öğrencilerin Rusça konuşmaya özenip, “moda” haline getirerek kendilerini Rus dilli Kazak gibi bir görünüme bürünmektedirler. Bu genellikle, Kazak dili ve edebiyat bölümlerinde okuyan öğrencilerde de sıkça karşılaşılan bir durumdur. Öyle ki, “Rus dilli aksanlı öğrenciler” Rus dilinin hangi diller grubunda olduğunu bilmezler ve bu dilin dilbilgisel (gramer yapısını) özelliklerini, konuşma dilini bilmezler. İki dilli çevirileri yapamazlar. Bu konu ile ilgili “*Dilli iletişimin Temelleri*” konulu seminer derslerinde özellikle eğilim gösterilmekte olup, öğrenciler bu olaya sıkça rastladıklarını belirtmektedirler.

Bununla birlikte, Kazak dili ve edebiyatı bölümlerinde Rusça, İngilizce, Çince ve Türkçe dillerini bilen konuşan çok dilli öğrencilerin Kazak dilinde de konuşma kültürüyle, etik ve iletişimci normlarına uygun olarak kazak kültüründe iletişim kurma yeteneğine sahip oldukları son derecede sevindirici bir durumdur. Ebedi ülkemizin gelecekteki mesleki uzmanları - çok dilli entelektüel birer şahıslar – günümüzün birer öğrencileridir.

Çift dillilik, iletişimcilerin ihtiyaçlarını karşılama aracı olarak ortaya çıkan genel ortak bir sosyal-dilbilimsellik olgusudur. Sosyal dilbilim alanını ilmi olarak derinlemesine inceleyen Akademisyen B.Hasanulı, Kazakistan’daki etik ve çok dillilik sorunlarına ilişkin değerli görüşler edinmiş olup, bu çift dillilikle ilgili aşağıdaki uygunluk tanımını sunmuştur: İki dillilik, belli bir sınırlar bölgesi içerisinde milliyetlerarasında (etniklerarasında) iletişime geçilecek belli bir etniklik topluluk üyeleri ve tüm toplumun her türlü durumda iki dilli (genellikle anadiliyle birlikte ikinci bir dili değişimli olarak veya paralel olarak kullanmalarındır [5.132].

Kazakistan Cumhuriyeti bağımsız bir devlet statüsü kazanması nedeniyle, Kazak halkının çift dillilik ve çok dilliliği gelişmiştir. Türkiye, Moğolistan ve Çin devletlerinden göç ederek taşınan kazaklar, Kazakistan'daki Kazak-Rus çift dilliliğiyle birlikte, Kazak-Çin, Kazak-Türk, ve Kazak-Moğol şeklinde çift dillilikle oluşumlarını arttırdı. Doğdukları vatanlarına gelen Kazaklar ülkedeki Kazak-Rus çift dilliliğini fark ettiler ve Rus dilini öğrenmek için dil öğrenme kurslarına giderek hızlıca öğrenmeyi amaç edindiler. Sonuç olarak, iki dilli vatandaşlar çok dili öğrenerek entelektüel birer şahıs haline dönüştüler. Çok dilliliğin önemini, toplumsal önemini, günlük iletişimde kullanılan kapsamında, ülkemizde yerleşik her etnik grubun çok dilliliği öğrenme düzeyiyle sonuca ulaşmaya yönelik ilgili faaliyetlerin çözümü bu yönde sürekli çalışmanın sonucu sayesinde olacaktır.

Sonuç olarak, uygarlığa istekli olan ulusun geleceği, gençlerin mülkiyetindedir. Entelektüel şahsın bilgisi, kültür oluşu, ilme duyulan isteği, manevi değerlerimizi dünyaya tanıtımı dil iletişimiyle gerçekleştirilir. Günümüzde entelektüel bir insan sadece çift dilli değil, aynı zamanda çok dilli dilbilimciliği ile dilli iletişimi kurmaya hazır bir dil şahısı olmalıdır. Kazakistan ortamında çok dillilik bu çağın bir talebi olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer bu çok dillilikle başarılı etkin bir şekilde iş yapılacaksa, çok dillilikle devletimizin geleceğine yararlı hizmetler sağlanacaksa, çok dillilikten öncelikli olarak devlet dili olan Kazak dili olmalıdır, Kazak diline daha da çok önem verilmelidir. Diğer diller devlet dilinden aşılmadan, tam tersine devlet dilimizin ileriye yönelik gelişimini teşvik edici bir araç olarak kullanılmalıdır.

Son cümlemi Kazak dilindeki söz kültürünün dil bilim uzmanı araştırmacı profesör M.Balakayev'in şu sözleriyle özetlemek istiyorum: "Çokdilliliğin bilgisi toplumun her bir üyesinin bilgisinin, kültürünün bir işaretidir" [3.15]. denilen ferasetli sözleriyle noktalamak istiyorum,

KAYNAKLAR

1. Kazakistan Cumhuriyetinin Devlet Başkanı - Ülke Lideri Nursultan Nazarbayev'in, Kazakistan Halkına "Kazakistan-2050" Stratejisi kalıplaşan devletin yeni bir siyasi rotası" adını verdikleri hedeflenen programı. İnternet kaynağı: Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı resmi sitesi <http://www.akorda/en/page/page/-poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-lidera-natsii-nursultana-nazarbaeva-narodu-kazakhstana>.
2. Ualiulı N. Rus dilinin eyer takımı tam // Ana dili. № 9. - 28 Şubat 2008 - s.4-6
3. Balakayev M. Kazak Dilbiliminin Sorunları. Kazakça Dilinde Sorular. - Almatı: Arıs, 2008. - sayfa 592;
4. Zhetpisbaeva B.A. Poligonal Yazının Kuramsal-Metodolojik Temelleri: Yazar. Diss ... Dr Sci. Ped. Bilim: 13.00.01. - M, 2010. - sayfa 46 .
5. Hasanulı B. Anadil - Atalarının Mirası (Kazak Dilinin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri - Almatı: "Yazar", 1992. - 272 s.